

Prvi člani SAZU iz vrst umetnostnih zgodovinarjev: Izidor Cankar, France Stelè in Vojeslav Molè

ŽELJKO OSET

Slovenska akademija znanosti in umetnosti je bila decembra 1937 ustanovljena kot društvo, ki je bilo nato avgusta 1938 podržavljeno. Z ustanovitvijo Akademije se je zaključila doba prizadevanj za postavitev temeljev slovenske znanosti, v pomembnem delu tudi slovenske kulture. V prizadevanjih za njeno ustanovitev je imel pomembno mesto Izidor Cankar,¹ vendar je kot prvi iz skupine slovenskih umetnostnih zgodovinarjev, ki so se seznanili pred prvo svetovno vojno na dunajski univerzi, član Akademije postal France Stelè, ki je bil na prvih volitvah maja 1940 izvoljen za rednega člana. Cankar je leta 1953 prav tako postal redni član, Vojeslav Molè pa leta 1961 dopisni član.

Spomladi 1924 je Izidor Cankar zaradi nenaklonjenosti jugoslovanske vlade do samostojnega slovenskega kulturnega razvoja oziroma do ustanovitve Slovenske akademije znanosti in umetnosti predlagal, da društvo Narodna galerija, Znanstveno društvo za humanistične vede, Pravniki in Slovenska matica ustanovijo Slovensko akademijo znanosti in umetnosti, in sicer tako, da Slovenska matica in Narodna galerija prevzameta dolgove društva Narodni dom v Ljubljani, s čimer bi postali lastniki ljubljanske palače Narodni dom. S tem bi ta postala slovensko kulturno središče, z dohodki od stavbe pa bi financirali delovanje načrtovane akademije. Čeprav je bil projekt zastavljen zelo široko ter je temeljil na uresničitvi nacionalnega in kulturnega cilja, je naletel na ostro, tudi politično nasprotovanje.²

V prvi vrsti je šlo za problem obvladovanja palače, v kateri je domovalo telovadno društvo Sokol. Vodstvo društva se je balo, da si bo skupina izobražencev, ki so jih prištevali v katoliški tabor, pridobila odločilno besedo pri upravljanju stav-

¹ Željko OSET, *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnost. Prizadevanja za ustanovitev Akademije, ustanovitev in njena prva leta*, Ljubljana 2014, pp. 52–67.

² OSET 2014, cit. n. 1, pp. 52–56; cf. Fran RAMOVŠ, *K zgodovini ustanovitve Akademije v Ljubljani, Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani. Prva knjiga 1938–1942*, Ljubljana 1943, pp. 7–13.

be. Zamisel, da bi se načrtovana akademija delno financirala z dohodki od palače Narodni dom, ki jo je Cankar zastopal tudi pozneje, je tako padla v vodo.³

Nato so predlagatelji ustanovitve akademije vložili uradno pobudo za njeno ustanovitev na prosvetno ministrstvo, vendar niso prejeli niti odgovora. Uradno prošnja ni bila obravnavana, ker naj bi jo domnevno odtujil visok državni uradnik. Na Cankarjev predlog so se nato odločili, da poskusijo doseči ustanovitev na star in preverjen način z javnim zbiranjem sredstev; decembra 1926 so izdali razglas za zbiranje v Fond Akademije in Narodne galerije. Mišljeno je bilo, da bi Narodna galerija dolgoročno postala del načrtovane akademije, podobno kot je bila galerija pri zagrebški akademiji znanosti in umetnosti.⁴ Cankar, ki je bil odgovoren za promocijo, je bil v začetni fazi izjemno zadovoljen z uspehom. Kmalu pa je njegovo navdušenje popustilo, saj se je spomladi 1928 izkazalo, da gre za režijske stroške tretjina darov, kar je pomenilo, da je Narodni galeriji ostala le dobra desetina. Poleg tega so upadle tudi donacije, zato se je zdel načrtovani cilj – zbrati pet milijonov dinarjev – nedosegljiv.⁵

Kot izhod je Cankar spomladi 1929 predlagal ustanovitev akademije v sklopu praznovanja desete obletnice ljubljanske univerze. Ustanovljeno je bilo društvo Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, potrjena so bila njegova pravila, vendar zaradi nasprotovanja dela slovenskih izobražencev, ki so se bali, da oblast akademiji ne bo dodelila javnih sredstev, ni bil sklican ustanovni občni zbor.⁶

Ta način ustanovitve je zastopala banovinska oblast na čelu z banom Markom Natlačenom, ki je spomladi 1936 obljubil dotacijo za načrtovano akademijo. Ob tem je ban napovedal dodelitev sredstev Moderni galeriji, če pobudniki ustanovitve akademije banovinske dotacije ne bodo želeli sprejeti ali akademija še ne bo ustanovljena. Cankar je vztrajal pri čimprejšnji ustanovitvi tako akademije kot Moderne galerije.⁷

Potem ko je kot jugoslovanski veleposlanik odšel v Buenos Aires, je bilo decembra 1937 ustanovljeno društvo Akademija znanosti in umetnosti v Ljubljani, ki je bilo nato avgusta 1938 podržavljeno. Med njegovimi prvimi osemnajstimi člani pa ni bilo umetnostnega zgodovinarja. Mesta so bila »rezervirana« za aktivne člane

³ OSET 2014, cit. n. 1, pp. 59–63; Ervin DOLENC, *Med kulturo in politiko. Kulturnopolitična razhajanja v Sloveniji med svetovnima vojnama*, Ljubljana 2010, pp. 119–124.

⁴ OSET 2014, cit. n. 1, p. 61.

⁵ Biblioteka Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), R 99/VII-1, leto 9, 1928/29.

⁶ OSET 2014, cit. n. 1, pp. 68–79.

⁷ Biblioteka SAZU, R 99/VII-2:1.

Ljubljana, dne 2. VI. 1952

Slov. Akademiji znanosti in umetnosti

Ljubljana

Prosim, da mi SAZU izposodi pri
Min. not. zadev LRS dovoljenje za potovanje v obmejnem
pazu vseh slovenskih obmejnih občin z varnostno za-
veščatno potovanju do konca 1. 1952.

Svojo prošnjo utemeljujem s študijskim
potovanjem in translin delom v Dravski dolini, v
Gorenjskem kotu in na Pohorju v zvezi z fran-
ševnim reševanjem Selavje SAZU za poudaritev
pobude.

Veški podatki: dr. France Stelè,
univ. profesor, roj. 21. II. 1886, Turija pri Kamniku,
slavopisec v ljubljani Bernstekejeva ul. 23. St. osebe
izkaznica: Ser F. št. 0102244, Rep. št. 934/57.

REPUBLIKA SLOVENIJA
SLOVENSKA
AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
LJUBLJANA

Zadev. št. 1-962/52		
D. št. 3. VI. 1952.	P. št. 102244	Rešb. št.

prof. Fr. Stelè

1. Slovenska akademija znanosti in umetnosti je akademiku Stelètu pomagala pri pridobivanju raznovrstnih dovoljenj, med drugim tudi za raziskovanje na zahodnem robu slovenskega etničnega ozemlja.

Znanstvenega društva za humanistične vede, ki je predstavljalo jedro prvega, filozofsko-filološko-zgodovinskega razreda.⁸

Umetnostna zgodovina je svojega predstavnika dobila šele na prvih volitvah maja 1940, ko je redni član postal France Stelè. Znotraj Akademije je upravičil sloves dobrega organizatorja, predanega kolega in diplomatsko razsodnega pogajalca, zaradi česar mu je bilo zaupano vodenje prvega razreda, ki ga je s krajšo prekinitvijo vodil od jeseni 1942 do svoje smrti. Steletu je uspelo dobro izkoristiti socialni kapital, ki ga je med drugim pridobil kot tajnik slovenskega penkluba v tridesetih letih tako v jugoslovanskih kot mednarodnih krogih. Za SAZU so bili pomembni predvsem njegovi dobri, celo prijateljski stiki z jugoslovanskimi kulturniki.⁹

Stelè je bil s krajšimi prekinitvami predstavnik SAZU v raznih skupnih organih jugoslovanskih akademij, v katerih so razpravljali o sistemskih pogojih za sodelovanje. Nadvse prepričljivo je zagovarjal idejo, da za uspešno sodelovanje akademij ni treba združiti v enotno jugoslovansko akademijo, temveč je ključna pripravljenost za sodelovanje, seveda ob ustrezni finančni podpori države. Stelè se je ravnal po svoji življenjski devizi, da je delo več kot polemika, in se upiral sleherni nacionalni ali ideološki ozkosti. Svoja stališča je nadvse uspešno uveljavljal z neformalnimi druženji, ko je za predstavnike jugoslovanskih akademij organiziral terenske ogledslovenske umetnostne dediščine.¹⁰

Stelè je neposredno potem, ko je maja 1940 postal član Akademije, poskusil v njenem okviru realizirati svoje raziskovalne načrte, torej predstaviti javnosti izsledke dolgoletnega dela ter gradivo, ki ga je zbral in uredil kot načelnik Spomeniškega urada za Dravsko banovino. Priložnost za to se je ponudila jeseni 1942, ko se je vodstvo SAZU odločilo, da bo lastna denarna sredstva iz rezervnega sklada uporabilo za poglobitev notranje organiziranosti. Neučakani Stelè je takrat predlagal, da se ustanovi oddelek, ki se bo raziskovalno ukvarjal s proučevanjem gotskega slikarstva v subalpskem svetu od Genovskega zaliva čez Švico, Tirolsko, Koroško in Kranjsko do Istre in Kvarnerja, za ozemlje, ki je razpeto med tri velike kulture in je stikališče štirih etničnih skupin.¹¹

Možnost za realizacijo Steletovih načrtov se je ponudila po drugi svetovni vojni, ko je med drugim prišlo do temeljitega preoblikovanja slovenske razisko-

⁸ OSET 2014, cit. n. 1, pp. 97–100.

⁹ Emilijan CEVC, France Stelè, *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti*, XXIII, 1972 [1973], pp. 105–115.

¹⁰ Josip VIDMAR, *Obrazi*, Ljubljana 1985, pp. 327–328.

¹¹ *Letopis Akademije znanosti in umetnosti v Ljubljani*, I, 1938–1942 [1943], pp. 343–359.

AKADEMIJA
ZNANOSTI IN UMETNOSTI
V LJUBLJANI

JE NA SVOJI GLAVNI SKUPŠČINI
DNE 16. MAJA 1940. LETA IZVOLILA
GOSPODA

Dr. FRANCETA STELETA

ZA REDNEGA ČLANA

V FILOZOFSKO-FILOLOŠKO-HISTORIČNEM RAZREDU

TA DIPLOMA PRIČA O TEM ČLANSTVU

V LJUBLJANI DNE 16. MAJA 1940

GLAVNI SEKRETAR:

Dr. Gregor Rych

PREDSEDNIK:

Prof. Dr. L. V. V. V. V.

3. Izidor Cankar je predlagal leta 1924, da bi z dohodki od palače Narodni dom v Ljubljani financirali delovanje načrtovane Slovenske akademije znanosti in umetnosti in društva Narodna galerija. Zaradi nasprotovanja in odločitve prosvetnega ministrstva o zavrnitvi ustanovitve Akademije v Ljubljani je nato jeseni 1926 Cankar predlagal zbiranje sredstev v Fond za Slovensko akademijo znanosti in umetnosti / za Narodno Galerijo.

valne politike. Slovenska povojna komunistična oblast, posebej pa predsednik slovenske vlade Boris Kidrič, se je zgledovala po raziskovalni politiki Sovjetske zveze, zaradi česar so bili v Sloveniji v okviru Jugoslavije narejeni prvi konkretni koraki pri preoblikovanju raziskovalne sfere. Slovenska vlada je že sredi poletja 1945 odobrila izdatnejša sredstva za SAZU, prav tako pa je spodbujala njeno vodstvo, naj prične ustanavljati oddelke, ki se bodo nato razvili v raziskovalne inštitute.¹²

Med prvimi oddelki je bil formalno ustanovljen oddelek za umetnostno zgodovino, ki je nato leta 1947 postal del Zgodovinskega inštituta.¹³ Utemeljitelj oddelka je bil akademik Stelè, ki je prestal povojno politično in ideološko čistko na ljubljanski univerzi, čeprav je nova komunistična oblast najgloblje posegla ravno

¹² Željko Oset, *Zgodovina Slovenske akademije znanosti in umetnosti. Razvoj najvišje znanstvene in umetniške ustanove (1945–1992)*, Ljubljana 2017, pp. 70–74.

¹³ Oset 2016, cit. n. 12.

4. Vojeslav Molè

na Filozofski fakulteti, kjer je bil tudi oddelek za umetnostno zgodovino. S čistko neposredno po vojni so slovenske komunistične oblasti želele resničnim in domnevnim nasprotnikom nove ljudske oblasti preprečiti vzgajanje naslednjih generacij slovenske izobražene elite. Na univerzi so zaposlovali – v takratnem žargonu – mlade, napredne in zanesljive ljudi. Starejši in mladi »nenapredni« izobraženci idealističnega katoliškega svetovnega nazora so bili odrinjeni. S tem pa je oblast nehote dosegla, da je imelo vodstvo SAZU na razpolago veliko število vrhunsko usposobljenih izobražencev z neprimerno moralno-politično oceno.¹⁴ Zaradi njihovega zaposlovanja je po oceni oblasti SAZU postala – spet v tedanjem žargonu – reakcionarno središče.¹⁵

Stelè je to stališče večkrat zavrnil, tudi leta 1959 ob načrtovani reformi slovenske akademije oziroma širše, znanosti v celoti, ko je SAZU grozila izguba raziskovalnih inštitutov. Ni se strinjal z oceno, da je SAZU »samo častno zatočišče godrnjajočih starcev«, vendar je hkrati priznaval, da ne more ostati »konservativna čuvarka nekih namišljenih abstraktnih vrednot in idealov«. Za Steleta je bila SAZU

¹⁴ David MOVRIN, Fran Bradač, Anton Sovre, Milan Grošelj, Jože Košar in Fran Petre. Latinščina in grščina na ljubljanski univerzi v desetletju po vojni, *Zgodovinski časopis*, LXVIII/3–4, 2014, pp. 432–477.

¹⁵ Arhiv Republike Slovenije, SI AS 223, šk. 641, št. 111/59.

okolje, ki je »dragocen veznik med pozitivnimi vrednotami preteklosti in težnjami po ustvarjanju novih v sedanjosti«. Njena dodana vrednost po njegovi oceni pa je bila v vzdrževanju visoke znanstvene ravni in nevsiljivi, a neobhodno potrebni kontroli znanstvenih prizadevanj v narodnem okviru, torej kot vzornik in svetovallec, ne pa kot nezmotljiv sodnik.¹⁶

Drugi predstavnik slovenske umetnostne zgodovine v najvišji slovenski znanstveni in umetniški instituciji je postal Izidor Cankar. Prvič je bil za člana predlagan jeseni 1949, izvoljen pa štiri leta pozneje. Volitve novih članov decembra 1949 so bile med večjimi in zagotovo pomembnejšimi v zgodovini SAZU, saj je bila izvoljena vrsta pomembnih znanstvenikov in kulturnikov, ki so pustili močan pečat, ter tudi visokih političnih predstavnikov (slovenske) oblasti. Z izborom je vodstvo SAZU želelo na simbolni ravni poudariti, da je institucija stopila na novo razvojno pot. Volitve so bile posebne tudi zato, ker je takrat oblast, če pri tem ne upoštevamo imenovanja ustanovnih članov, pomembno vplivala na izbor kandidatov. Kljub temu da je Zakon o SAZU iz maja 1949 določal samo potrjevanje izvolitve članov v prezidiju slovenske ljudske skupščine, se je vodstvo SAZU odločilo, da bo pridobilo predhodno mnenje slovenske oblasti o kandidatih.¹⁷

O kandidatih so prvič uradno razpravljali 30. septembra 1949, ko so izbrali komisijo treh članov v sestavi predsednik France Kidrič, glavni tajnik Fran Ramovš in Milan Vidmar, ki naj bi operativno izvedla priprave za pomembni dogodek. Dogovorili so se, da razredi pripravijo »listo pod strogimi vidiki znanstvenih kandidatov, ki jo bo nato s političnega stališča preverila vlada«. Dotedanje razgovore o novih članih je Ramovš označil kot »več ali manj privatne«. V teh pogovorih je bil omejen tudi Izidor Cankar, ki je bil nato uvrščen na razširjeni seznam kandidatov, ki ga je 16. novembra potrdilo predsedstvo ter sta ga potem predsednik SAZU France Kidrič in Fran Ramovš osebno predstavila predsedniku slovenske vlade Mihi Marinku. Kidrič je pojasnjeval, da se z novimi volitvami vzpostavlja skladnost med dvema forumoma: med SAZU kot znanstvenim in prezidijem ljudske skupščine kot političnim forumom. Za Cankarja je bilo očitno podano negativno mnenje, kajti tri dni kasneje ga prvi razred ni vključil na seznam kandidatov razreda. Njegova kandidatura je bila skupaj s kandidaturami še drugih neizbranih kandidatov odložena do naslednjih volitev.¹⁸

¹⁶ Arhiv Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), Razred za zgodovinske in družbene vede, Zapisniki sej, 1959.

¹⁷ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1938–1952, mapa 11.

¹⁸ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1938–1952, mapa 11.

SLOVENSKA
AKADEMIJA ZNANOSTI IN UMETNOSTI
V LJUBLJANI

JE NA SVOJI SKUPŠČINI
DNE 22. DECEMBRA 1961. LETA
IZVOLILA

VOJESLAVA MOLETA

ZA DOPISNEGA ČLANA
V RAZREDU ZA ZGODOVINSKE
IN DRUŽBENE VEDE

TA DIPLOMA PRIČA O TEM ČLANSTVU

V LJUBLJANI DNE 22. DECEMBRA 1961

GLAVNI TAJNIK

hveks Ks

PREDSEDNIK

Janko Vidmar

Pri naslednjih volitvah članov junija 1953 je imel pomembno besedo novi predsednik Josip Vidmar. Postopek se je pričel že pred njegovo izvolitvijo oktobra 1952, ko so se dogovorili za izvolitev vidnih predstavnikov zgodovinskih in družbeno vrednostnih strok ter jugoslovanskih in tujih znanstvenikov, ki so imeli zasluge za napredek znanosti v Sloveniji.¹⁹ Za osnovo so vzeli širši nabor kandidatov kot na prejšnjih volitvah. Zaradi negodovanja drugih razredov so v prvem razredu skrčili nabor kandidatov, vendar so se odločili, da nominirajo Cankarja za rednega člana.²⁰

Iz zapisnika prvega razreda izhaja, da je bilo zanj pridobljeno pozitivno mnenje oblasti. Njegovo kandidaturo je več kot očitno podprl predsednik Josip Vidmar, ki je želel na ta način – z izvolitvijo in s tem povezano člansko nagrado – finančno pomagati predvojnemu tovarišu na kulturni sceni, ki ga je spoštoval kot intelektualeca in družabno spretnega meščana, čeprav se z njim ni vedno strinjal.²¹

Ker je Cankarju pešalo zdravje, je Vidmar prevzel skorajda skrbniško vlogo nad njim. Tako se je tudi suvereno odločil o Cankarjevi zadnji poti, in to v nasprotju z njegovimi željami. Organiziral je državni pogreb, ki pa je bil lahko izključno civilen. Nasprotno si je Cankar zaželel cerkveni pogreb, o čemer je predsednika Vidmarja pisno obvestil akademik Fran Saleški Finžgar, ampak Vidmar se ni dal prepričati. Vztrajal je, da si Cankar kot eden najpomembnejših slovenskih kulturnikov zasluži državni pogreb.²²

Po njegovi smrti se je SAZU ostro odzvala na objavljen pogovor med Marjo Boršnik in kiparjem Jakobom Savinškom v *Naših razgledih*. V tekstu je bil Izidor po mnenju akademika Maksa Šnuderla označen kot »najzlobnejši človek, kar jih Boršnikova pozna«. Prvi razred je sprejel izjavo, v kateri je odklonil »take vrste publicistiko, kakor tudi objavljanje intimnih pikantnosti, katerih resničnost ni dokazana in ki škodujejo dobremu imenu pokojnika«. Stališču se je pridružilo predsedstvo, ki je prav tako obsodilo »nekvalificirano pisanje« o pokojnem članu.²³

Tretji član triperesne deteljice slovenske umetnostne zgodovine, Vojeslav Molè, ki ga je usoda ponesla po svetu, je postal dopisni član SAZU decembra 1961. Vendar o tem ne piše v svojih spominih, saj je ta del življenja zaradi družinske tragedije

¹⁹ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1938–1952, mapa 12.

²⁰ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1953–1963, mapa 1.

²¹ VIDMAR 1985, cit. n. 10, pp. 337–346; Željko OSET, Pomen in slovo Izidorja Cankarja. Pred aprilsko 130. obletnico rojstva »renesančnega gospoda«, *Družina*, LXV/69, 2016, p. 13.

²² OSET 2016, cit. n. 21.

²³ Arhiv SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede, Zapisniki sej, 1959; 1960; Alenka PUHAR, *Izidor Cankar. Mojster dobro zasukanih stavkov. Življenje in delo Izidorja Cankarja 1886–1958*, Ljubljana 2016, pp. 8–9, 102.

obdelal površinsko, z zgolj nekaterimi bistvenimi poudarki, ki so večinoma vezani na zasebno življenje.²⁴ Orisal pa je druge izkušnje z akademijami znanosti, povezane z vzponom politične represije nad znanstveniki. Kronološko prva, ki je bila verjetno največje razočaranje, je neaktivnost predsednika SAZU Rajka Nahtigala decembra 1939, ko ga je prosil, da bi Akademija pred mednarodno javnostjo protestirala zaradi ravnanja nemških okupacijskih oblasti s profesorji krakovske univerze. Okupator je profesorje aretiral in zaprl v koncentracijsko taborišče, s čimer je Molè seznanjal ljubljansko družbo. Ljubljanski sogovorniki so izkazovali nejeverje, da bi bili lahko pripadniki naroda, ki je dal Goetheja in Schillerja, zmožni tako nepredstavljivega ravnanja s predstavniki duhovne elite poljskega naroda. Čeprav je Molè podobno neugoden odziv doživel tudi s strani drugih akademij, na katere se je obrnil, ga je Nahtigalova neaktivnost posebej razjezila. Preprosto ni mogel razumeti nedejavnosti. Posredno je v spominih namignil, tudi z orisom drugih življenjskih usod slovenskih znanstvenikov, da je to lahko posledica poročanja slovenskih profesorjev z Nemkami.²⁵

Druga izkušnja je povezana z njegovo izvolitvijo za člana Poljske akademije umetnosti v Krakovu. Na prvih povojnih volitvah v letu 1947 je bil Molè predlagan za rednega člana in po zapletu naposled izvoljen. Akademik Gasiorowski je njegovi kandidaturi nasprotoval zaradi njegovega odhoda v Jugoslavijo ob pričetku nemške okupacije in zaposlitve na ljubljanski univerzi, s čimer naj bi se domnevno odrekel poljskemu državljanstvu; Molè je poljsko državljanstvo pridobil skupaj z redno zaposlitvijo na krakovski univerzi oziroma je bilo to formalni pogoj, podobno kot je bilo v Jugoslaviji. Šlo je predvsem za hudo zamero, ker je Molè vojno preстал bolje kot njegovi poljski kolegi, ki jih je nemški okupator zaprl v koncentracijsko taborišče. Moletu so bile javno »odvzete« njegove zasluge za razvoj Slovanskega inštituta na krakovski univerzi in tudi javno se je pokazalo, kar je že pred vojno sporočal kolegu Ramovšu: da je »peto kolo med poljskimi slavisti«, tujec. Kot tak, čeprav poljski državljan, je bil pod budnim nadzorom poljske tajne policije, ki je nadzirala njegove stike z domovino. Seveda ga je za sodelovanje poskušala pridobiti tudi jugoslovanska Udba, vendar neuspešno. Sum poljskih oblasti se je stopnjeval, kar se je odrazilo v letih 1951 in 1952 ob ustanovitvi Poljske akademije znanosti v Varšavi. Molè je bil sprva uvrščen na seznam kandidatov za članstvo v njej, vendar je bilo nato njegovo ime ob potrjevanju kandidatov v forumu izven akademije črtano s seznama.²⁶

²⁴ Vojeslav MOLÈ, *Iz knjige spominov*, Ljubljana 1970.

²⁵ MOLÈ 1970, cit. n. 24, pp. 459–469.

²⁶ MOLÈ 1970, cit. n. 24, pp. 539–547.

Molè je bil prvič uvrščen v širši krog kandidatov za člana SAZU jeseni 1947, ko se je vodstvo SAZU na pobudo slovenske oblasti odločilo za izvolitev članov bratskih slovanskih narodov.²⁷ Ker pa je nekaj mesecev pred tem prišlo do hudih zapletov pri volitvah članov v srbsko akademijo, so se odločili, da kandidati postanejo predsedniki slovanskih akademij, ki so nato postali člani brez pravega glasovanja, z vzklikom.²⁸

Drugič so o Moletu razmišljali v drugi polovici petdesetih let, saj so se po letu 1956 odnosi med Poljsko in Jugoslavijo po informbirojevski zaostritvi izboljšali, zaradi česar je Molè lažje prihajal v domovino, kjer je imel številna dobro obiskana predavanja. Za njegovo izvolitev se je odločno zavzel njegov prijatelj France Stelè. Z izvolitvijo Moleta za dopisnega člana decembra 1961 je po Steletovem mnenje SAZU priznala njegove zasluge za umetnostno zgodovino na Poljskem in doma.²⁹

²⁷ Arhiv SAZU, Predsedstvo 1938–1952, mapa 9.

²⁸ Željko Oset, Todor Pavlov's membership of the Slovenian Academy of Sciences and Arts: membership in a foreign scientific institution at a crossroads of interstate relations, *Études balkaniques*, 51/3, 2015, pp. 222–235.

²⁹ Arhiv SAZU, Razred za zgodovinske in družbene vede, Zapisniki sej, 1961.

First Members of the Slovenian Academy of Sciences and Arts among Art Historians: Izidor Cankar, France Stelè and Vojeslav Molè

SUMMARY

From a state and political perspective, the dissolution of the Habsburg Empire followed by the establishment of the Kingdom of Serbs, Croats and Slovenes was a turning point in Slovenian cultural history. In the new state, Slovenes were able to implement their nationalistic agenda, such as the Slovenisation and essential improvement of the educational system, and consequently also the establishment of the first Slovenian university. An important role was played by the intellectuals who campaigned for Slovenian national demands and actively raised money to fund the National Gallery, the Slovenian Academy of Sciences and Arts, exhibitions, the publication of books, and the like. Two of the most prominent intellectuals, Izidor Cankar and France Stelè, were members of the executive bodies of Slovenian representative cultural institutions which had led the efforts to establish the Slovenian Academy of Sciences and Arts since 1925. In their efforts to establish the Slovenian Academy of Sciences and Arts, they tried a variety of approaches: they prepared a draft law on the Academy, raised money for the Fund for the Academy of Sciences and Arts and the National Gallery, and also founded the Society of the Academy of Sciences and Arts in Ljubljana, but all in vain. Only in the late 1930s, when the government tried to appease national demands from Croats and Slovenes, was the Slovenian Academy of Sciences and Arts established.

France Stelè became a full member of the Academy in May 1940, at the first election of members. After the election, as a keen organiser he proposed changes to the the Academy's internal organisation; however, his plan was realised in the post-war period, when the Yugoslav Academies of Sciences gained substantial financial support from the authorities for them to transform into scientific research centers. The Slovenian Academy established more than 10 research institutes, including inter alia, the department of art history, which became part of the Institute for History at Stelè's initiative. In June 1953, Izidor Cankar was elected as second art historian, with the ardent support of the president of the Academy, Josip Vidmar, despite the authorities' assessment of Cankar's political unsuitability in the previous elections in December 1949. Political and diplomatic circumstances also played an important part in the election for the third member, Vojeslav Molè, i.e. relations between Yugoslavia and Poland. After interstate relations improved in the late 1950s, Molè's friend France Stelè proposed Molè as a candidate, who was then elected in March 1961 as a corresponding member.